

تفسیر قرآن به قرآن

سیر تاریخی، مبانی و معیارها

www.ketab.ir

علی فتحی

(عضو هیئت علمی پژوهشگاه حوزه و دانشگاه)

پاییز ۱۴۰۰

فتحی، علی، ۱۳۵۲-، (پژوهشگر)
تفسیر قرآن به قرآن؛ سیر تاریخی، مبانی و معیارها / علی فتحی. — قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، ۱۴۰۰.
۳۰۳ ص. — (پژوهشگاه حوزه و دانشگاه؛ ۵۸۸: قرآن پژوهی؛ ۸۱) (مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)؛ ۱۵۶۱: علوم قرآنی؛ ۷۷)

ISBN: 978-600-298-342-8

بها: ۵۴۰۰۰ ریال
فهرست‌نویسی براساس اطلاعات فیبا.
کتابنامه، ص. [۲۶۹] - ۲۷۷؛ همچنین به صورت زیرنویس.
نمایه.

۱. تفسیر -- فن. ۲. Koran -- Criticism, Interpretation, etc -- Technique. ۳. تفاسیر شیعه -- قرن ۱۴.
۴. Qur'an -- Shiite hermeneutics -- 20th century. ۵. قرآن -- بررسی و شناخت. ۶. Qur'an -- Surveys.
الف. پژوهشگاه حوزه و دانشگاه. ب. مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره). ج. عنوان.
۲۹۷/۱۷۱
BP۹۱

۸۴۴۴۶۸۸

شماره کتابشناسی ملی

تفسیر قرآن به قرآن؛ سیر تاریخی، مبانی و معیارها

مؤلف: دکتر علی فتحی (عضو هیئت علمی پژوهشگاه حوزه و دانشگاه)

ناشران: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه و مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)

صفحه‌آرایی: تحریر اندیشه

چاپ اول: پاییز ۱۴۰۰

تعداد: ۵۰۰ نسخه

لیتوگرافی: سعیدی

چاپ: قم-سبحان

قیمت: ۵۴۰۰۰ تومان

کلیه حقوق برای ناشران محفوظ و نقل مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است.

قم: ابتدای شهرک پردیس، بلوار دانشگاه، نبش میدان علوم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، تلفن: ۰۲۵-۳۲۱۱۱۱۰۰ (انتشارات

۳۷۱۸۵-۳۱۵۱-ص. پ. ۳۲۸۰۳۰۹۰، نمابر: ۳۲۱۱۱۳۰۰

تهران: خ انقلاب، بین وصال و قدس، کوی اُسکو، پلاک ۴، تلفن: ۶۶۴۰۲۶۰۰

www.rihu.ac.ir

info@rihu.ac.ir

فروشگاه اینترنتی: http://rihu.ac.ir/fa/book

مرکز پخش: قم، خیابان معلم، مجتمع ناشران، طبقه همکف، پلاک ۲۷، تلفن: ۰۲۵-۳۷۸۴۲۶۳۵-۶

قم: خیابان شهدا، کوی ۲۴ (ممتاز)، پلاک ۳۸، ص. پ. ۳۷۱۸۵-۶۵۵، انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)،

تلفن و نمابر: ۳۷۷۴۳۲۶-۰۲۵، همراه: ۰۹۱۲۲۵۲۶۷۰۶، فروشگاه تهران: ۶۶۴۶۶۱۲۱

emapik@chmail.ir

www.hatif.ir

پایگاه اطلاع‌رسانی و فروش اینترنتی:

فهرست مطالب

۱.....	پیشگفتار.....
۴.....	ویژگی های کتاب حاضر.....

بخش اول: کلیات و مفاهیم

۹.....	درآمد.....
۱۱.....	۱. تفسیر قرآن.....
۱۳.....	۲. موارد خارج از قلمرو تفسیر.....
۱۶.....	۳. تفسیر قرآن به قرآن.....
۱۸.....	۴. تفسیر قرآن به قرآن و روایدها.....
۱۸.....	۴-۱. رویکرد تفسیری سنتی.....
۱۸.....	۴-۲. رویکرد تفسیری استقلالی.....
۲۱.....	۴-۳. رویکرد کلامی.....
۲۲.....	۵. مبانی و معیار.....
۲۴.....	خلاصه.....

بخش دوم: سیر تطوّر تاریخی تفسیر قرآن به قرآن

۲۹.....	درآمد.....
---------	------------

فصل اول: تفسیر قرآن به قرآن در روایات معصومان علیهم السلام

۳۴.....	پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله
۳۵.....	امیرالمؤمنین امام علی علیه السلام
۳۷.....	امام حسن مجتبی علیه السلام
۳۸.....	امام باقر علیه السلام
۳۹.....	امام صادق علیه السلام

۴۰.....	امام رضا علیه السلام
۴۷.....	امام جواد علیه السلام
۴۷.....	امام حسن عسکری علیه السلام

فصل دوم: تفسیر قرآن به قرآن؛ رویکرد سنتی

۴۹.....	۱. تفسیر قرآن به قرآن در سده‌های نخستین.....
۵۰.....	۱-۱. تفسیر قرآن به قرآن در آثار صحابه و تابعان.....
۵۱.....	۱-۲. تفسیر مقاتل بن سلیمان.....
۵۲.....	۱-۳. تفسیر جامع البیان طبری.....
۵۴.....	۲. تفسیر قرآن به قرآن در سده‌های میانی.....
۵۴.....	۲-۱. نفائس التأویل شریف مرتضی علم‌الهدی.....
۶۱.....	۲-۲. حقائق التأویل فی متشابه التنزیل سیدرضی.....
۶۴.....	۲-۳. تفسیر راغب اصفهانی.....
۶۶.....	۲-۴. روض الجنان و روح الجنان فی تفسیر القرآن رازی.....
۷۰.....	۳. تفسیر قرآن به قرآن در سده‌های اخیر.....
۷۰.....	۳-۱. تفسیر ابن تیمیه.....
۷۳.....	۳-۲. تفسیر القرآن العظیم.....
۷۳.....	۳-۳. تفسیر منهج الصادقین.....
۷۶.....	۳-۴. أضواء البیان فی ایضاح القرآن بالقرآن.....
۸۰.....	۳-۵. التفسیر الکاشف.....

فصل سوم: تفسیر قرآن به قرآن؛ رویکرد استقلالی

۸۵.....	۱. تفسیر قرآن به قرآن؛ رویکرد استقلالی انحصاری.....
۸۵.....	۱-۱. تک‌نگاری‌های تفسیری جریان قرآن‌پسندی.....
۸۷.....	۱-۲. الهدایة و العرفان فی تفسیر القرآن بالقرآن.....
۸۹.....	۲. تفسیر قرآن به قرآن؛ رویکرد استقلالی حداکثری.....
۹۰.....	۲-۱. المنار فی تفسیر القرآن.....
۹۳.....	۲-۲. التفسیر القرآنی للقرآن.....
۹۶.....	۳. تفسیر قرآن به قرآن استقلالی اعتدالی.....
۹۶.....	۳-۱. المیزان فی تفسیر القرآن.....
۱۰۷.....	۳-۲. الفرقان فی تفسیر القرآن بالقرآن و السنة.....
۱۱۴.....	۳-۳. تسنیم، تفسیر قرآن کریم.....
۱۲۱.....	خلاصه.....

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

- قال الله عز وجل: «قَدْ جَاءَكُمْ مِنَ اللَّهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُبِينٌ» (مائدة، ۱۵).
- قال رسول الله الأعظم ﷺ: «إِنَّ الْقُرْآنَ لَيُصَدِّقُ بَعْضُهُ بَعْضًا، فَلَا تُكْذِبُوا بَعْضَهُ بَعْضًا».^۱
- قال ولي الله أمير المؤمنين عليه السلام: «كِتَابُ اللَّهِ تُبَصِّرُونَ بِهِ، وَتَنْطَفُونَ بِهِ، وَتَسْمَعُونَ بِهِ وَتَنْطِقُ بَعْضُهُ بَعْضًا، وَتَشْهَدُ بَعْضُهُ عَلَى بَعْضٍ...».^۲

پیشگفتار

قرآن کریم، در یک کلام، سخن خداست که خدای متعال بر انسان ممت نهاده و آن را در قالب الفاظی سراسر حق بر وی فرو فرستاد. کتابی که در شیوایی و فصاحت، گویایی و بلاغت و زیبایی و حکمت مانند ندارد و زیباترین سخن خداست که به جان، جلا و به دل، صفا و به قلب شفا می بخشد.

روزی گروهی از یاران رسول خدا ﷺ، آزرده خاطر بودند؛ به آن حضرت عرض کردند: ای پیامبر آسمانی! چه می شد سخنی برای ما بیان می کردی تا زنگار از دل و جانمان بزدايد و ما را به ساحل امن و آرامش رهنمون شود. آیه ای از آسمان نازل شد بدین بیان: خدا زیباترین سخن را فرو فرستاده است؛ کتابی با آیاتی همگون و هم گرا که ناظر یکدیگرند؛ چنین است که دل مؤمنان را به سمت آسمان بر می گرداند و شور و اشتیاق وصف ناپذیری را بر قلب خدا بلوران می افکند که با شنیدن آیات آن، دل و جانسان به یاد خدا آرام می گیرد: «اللَّهُ نَزَلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَانِيَ تَقْشِرُ عَنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ» (زمر، ۲۳).

آری، قرآن کتابی است روشنگر و هر آنچه را که انسان در مسیر هدایت بدان نیازمند بوده است، به روشنی بیان کرده است: «وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِّكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَىٰ لِلْمُسْلِمِينَ» (نحل، ۸۹).

هدایت نامه ای است آسمانی، سرشار از آیات آشکار، راه و راهنما در سرگردانی ها و سردرگمی ها، فرقان و باز شناسنده سره از ناسره، راه از چاه و حق از باطل: «هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَىٰ وَالْفُرْقَانِ» (بقره، ۱۸۵).

۱. متقی هندی، کنز العمال، ج ۱، ص ۶۱۹، ح ۲۸۶۱؛ مجلسی، بحار الأنوار، ج ۳، ص ۵۱۳.

۲. نهج البلاغه، خ ۱۲۶، ص ۲۲۷.